

Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o. (Česká republika)
Středoevropský vzdělávací institut (Bratislava, Slovensko)
Národní institut pro ekonomický výzkum (Batumi, Gruzie)
Al-Farabi Kazakh National University (Kazachstán)
Institut filozofie a sociologie Ázerbájdžánu Národní akademie věd
(Baku, Ázerbájdžán)
Institut vzdělávání Ázerbájdžánské republiky (Baku, Ázerbájdžán)
Batumi School of Navigation (Batumi, Gruzie)
Regionální akademie managementu (Kazachstán)
Veřejná vědecká organizace „Celokrajinské shromáždění lékařů ve veřejné správě“
(Kyjev, Ukrajina)
Nevládní organizace „Sdružení vědců Ukrajiny“ (Kyjev, Ukrajina)
Univerzita nových technologií (Kyjev, Ukrajina)

v rámci publikační skupiny Publishing Group „ Vědecká perspektiva “

MODERNÍ ASPEKTY VĚDY

Svazek XLIII mezinárodní kolektivní monografie

Česká republika
2024

International Economic Institute s.r.o. (Czech Republic)
Central European Education Institute (Bratislava, Slovakia)
National Institute for Economic Research (Batumi, Georgia)
Al-Farabi Kazakh National University (Kazakhstan)
Institute of Philosophy and Sociology of Azerbaijan National Academy of Sciences
(Baku, Azerbaijan)
Institute of Education of the Republic of Azerbaijan (Baku, Azerbaijan)
Batumi Navigation Teaching University (Batumi, Georgia)
Regional Academy of Management (Kazakhstan)
Public Scientific Organization "Ukrainian Assembly of Doctors of Sciences in Public
Administration" (Kyiv, Ukraine)
Public Organization Organization "Association of Scientists of Ukraine" (Kyiv, Ukraine)
University of New Technologies (Kyiv, Ukraine)

within the Publishing Group "Scientific Perspectives"

MODERN ASPECTS OF SCIENCE

43- th volume of the international collective monograph

Czech Republic
2024

MODERNÍ ASPEKTY VĚDY
Svazek XLIII mezinárodní kolektivní monografie

<https://doi.org/10.52058/43-2024>

UDC 001.32: 1/3] (477) (02)

C91

Vydavatel:

Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o.
se sídlem V Lázních 688, Jesenice 252 42
IČO 03562671 Česká republika
Zveřejněno rozhodnutím akademické rady

Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o. (Zápis č. 116/2024 ze dne 8. Smět 2024)

Monografie jsou indexovány v mezinárodním vyhledávači Google Scholar

Recenzenti:

- Karel Nedbálek** - doktor práv, profesor v oboru právo (Zlín, Česká republika)
Markéta Pavlova - ředitel, Mezinárodní Ekonomický Institut (Praha, České republika)
Iryna Zhukova - kandidátka na vědu ve veřejné správě, docentka (Kyjev, Ukrajina)
Yevhen Romanenko - doktor věd ve veřejné správě, profesor, ctěný právník Ukrajiny (Kyjev, Ukrajina)
Humeir Huseyn Akhmedov - doctor of pedagogical sciences, professor (Baku, Azerbaijan);
Oleksandr Datsiy - doktor ekonomie, profesor, čestný pracovník školství na Ukrajině (Kyjev, Ukrajina)
Jurij Kijkov - doktor informatiky, dr.h.c. v oblasti rozvoje vzdělávání (Teplice, Česká republika)
Vladimír Bačíšin - docent ekonomie (Bratislava, Slovensko)
Peter Ošváth - docent práva (Bratislava, Slovensko)
Oleksandr Nepomnyashy - doktor věd ve veřejné správě, kandidát ekonomických věd, profesor, řádný člen Vysoké školy stavební Ukrajiny (Kyjev, Ukrajina)
Dina Dashevskaya - geolog, geochemik Praha, Česká republika (Jeruzalém, Izrael)

Tým autorů

C91 Moderní aspekty vědy: XLIII. Díl mezinárodní kolektivní monografie / Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o.. Česká republika: Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o., 2024. str. 521

Svazek XLIII mezinárodní kolektivní monografie obsahuje publikace o: utváření a rozvoji teorie a historie veřejné správy; formování regionální správy a místní samosprávy; provádění ústavního a mezinárodního práva; finance, bankovníctví a pojišťovnictví; duševní rozvoj osobnosti; rysy lexikálních výrazových prostředků imperativní sémantiky atd.

Materiály jsou předkládány v autorském vydání. Autoři odpovídají za obsah a pravopis materiálů.

© Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o., 2024
© Publishing Group „Vědecká perspektiva“, 2024
© autoři článků, 2024

MODERNÍ ASPEKTY VĚDY

Svazek XLIII mezinárodní kolektivní monografie

OBSAH

PŘEDMLUVA

ODDÍL 1. VEŘEJNÁ SPRÁVA

§1.1 КОГЕНЕРАЦІЯ – ЕНЕРГОЕФЕКТИВНИЙ ШЛЯХ ТРАНСФОРМАЦІЇ СЕКТОРУ ТЕПЛОПОСТАЧАННЯ АЛЬЯНСІ (Романенко Є.О., Збройні Сили України).....11

§1.2 СОЦІОЛОГІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ: ВИКЛИКИ, ОЧІКУВАННЯ ТА ЗАГАЛЬНІ ОЦІНКИ СИТУАЦІЇ У 2024 РОЦІ СЕРЕД НАСЕЛЕННЯ (Романенко Є.О., Збройні Сили України, Гурковський В.І., Збройні Сили України).....20

§1.3 ЧЕРЕЗ СТАНДАРТИ ДО НАТО (Романенко Є.О., Збройні Сили України, Малахов Р.В., ГУР МО).....39

§1.4 ПСИХОЛОГІЧНІ, ПОЛІТИЧНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ З ІНСТИТУТАМИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА (Заблоцький В.В., Державний заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», Птахіна О.М., Державний заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», Сасенко О.О., Державний заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», Терент'єва О.Л., Державний заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»).....51

§1.5 РЕЙТИНГОВА СИСТЕМА КРИТЕРІЇВ ПРИВАБЛИВОСТІ КРАЇН (НА ПРИКЛАДІ НІМЕЧЧИНИ ТА УКРАЇНИ): ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ (Романчук Л.А., ФОП «Дмитро Щитов», Щитов Д.М., Університет митної справи та фінансів, Мормуль М.Ф., Університет митної справи та фінансів).....68

§1.6 ВИКОНАННЯ ТРЕТЬОЇ МІСІЇ ТИМЧАСОВО ПЕРЕМІЩЕНИМИ ЗВО УКРАЇНИ УВОЄННИЙ ТА ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОДИ (Сич Т.В., ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»).....98

ODDÍL 2. EKONOMIKA A ŘÍZENÍ PODNIKU

- §2.1 СТАН ФІНАНСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ (Романенко Є.О., Збройні Сили України, Федосова В.Е., Національна академія внутрішніх справ).....112
- §2.2 ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ЯК БАЗИС СТРАТЕГІЇ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ (Верхоглядова Н.І., Український державний університет науки та технологій, Кононова І.В., Український державний університет науки та технологій, Баранов А.І., Український державний університет науки та технологій).....129
- §2.3 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПОКАЗНИКІВ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА (Соболева Г.Г., Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова).....155

ODDÍL 3. TECHNICKÉ VĚDY

- §3.1 ORGANIZATION OF THE TECHNOLOGICAL PROCESS OF PRODUCTION OF LACTOSE-FREE MOUSSE "SECRET DESIRE" OF REDUCED ENERGY VALUE (Antonyuk I., State University of Trade and Economics, Medvedieva A., State University of Trade and Economics).....164

ODDÍL 4. HISTORICKÉ VĚDY

- §4.1 ДОСВІД ЗАСТОСУВАННЯ СИЛ СПЕЦІАЛЬНИХ ОПЕРАЦІЙ РФ ПРОТИ УКРАЇНИ У ПЕРІОД 2014-2019 рр. (Кришній П.І., Національний університет оборони України).....176
- §4.2 СПЕЦИФІКА СТАНОВЛЕННЯ ДЕМОКРАТІЇ В КРАЇНАХ БАЛТІЇ ПІСЛЯ РОЗПАДУ СРСР (Левін О., Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ).....188

ODDÍL 5. ÚČETNICTVÍ, ANALÝZY A AUDIT

- §5.1 ОБЛІКОВО - АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ У ВИЯВЛЕННІ КОМПЕНСАТОРНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УМОВАХ ДИСФУНКЦІЇ (Ткаченко А.А., Черкаський державний бізнес-коледж).....201

ODDÍL 6. PENÍZE, FINANCE A ÚVĚR

- §6.1 *ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД ВИНИКНЕННЯ ТА ПОДОЛАННЯ СВІТОВИХ ФІНАНСОВИХ КРИЗ (Назаренко Я.Я., Національний Транспортний Університет)*.....262

ODDÍL 7. PEDAGOGIKA, VÝCHOVA, FILOZOFIE, FILOLOGIE

- §7.1 *STRUCTURAL AND SEMANTIC CHARACTERISTICS OF PROFESSIONAL AND ACADEMIC TEXTS IN THE ENGLISH LANGUAGE (Kolomijets O.M., Vinnytsia Humanitarian and Pedagogical College)*.....275

- §7.2 *CRITICAL THINKING AS A FORM OF RESISTANCE TO MANIPULATION OF SPIRITUAL COMPONENTS OF SOCIAL AND HUMANITARIAN KNOWLEDGE (Kravtsov Yu.S., Dniprovsk State Technical University, Yakynina A., Dniprovsk State Technical University)*.....286

- §7.3 *GAME TECHNOLOGY IN TEACHING THE SCHOOL GEOGRAPHY COURSE (Nepsha O., Bogdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University)*.....297

- §7.4 *SPORTS TRAINING AS A LONG-TERM PROCESS AND ITS STAGES (Protsenko A., Bogdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University, Kotova O., Bogdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University, Tsybulska V., Bogdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University, Oliinyk M., Bogdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University, Sukhanova H., Bogdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University, Kyriienko O., Bogdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University, Nepsha O., Bogdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University)*.....310

- §7.5 *АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ: РОЗВИТОК ЕКЗИСТЕНЦІАЛІЗМУ (Липчанко-Ковачик О.В., Мукачівський державний університет, Бедегельська М.В., Мукачівський державний університет, Білак М.В., Мукачівський державний університет)*.....322

- §7.6 *ОСОБЛИВОСТІ ДУАЛЬНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ (Павлюк О.М., Державний заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»)*.....333

- §7.7 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ПЕРЕКЛАДУ РЕАЛІЙ РОМАНУ "КЕНТАВР" ДЖОНА АПДАЙКА (Пойкан Т.Є. Херсонський національний технічний університет, Стеценко Н.М., Херсонський національний технічний університет, Байша К.М., Херсонський національний технічний університет).....343*
- §7.8 СЕРЕДОВИЩНА МОДЕЛЬ ОРГАНІЗАЦІЇ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ШОСТОГО РОКУ ЖИТТЯ ЯК УМОВА ЕФЕКТИВНОГО ФОРМУВАННЯ ЇХ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ (Пономаренко Т.О., Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, Кузіна О.Т., Київський столичний університет імені Бориса Грінченка).....353*
- §7.9 СИСТЕМА ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ ЄС (Птахіна О.М., Державний заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», Іванов Є.В., кандидат педагогічних наук, доцент, Державний заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»).....367*
- §7.10 СУЧАСНІ МЕТОДИ РОЗВИТОКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ (Трифаніна Л.С., Національна академія Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького).....377*
- §7.11 СТАН ТРИВОЖНОСТІ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ПОВНО-МАСШТАБНОЇ ВІЙНИ (Філоненко В.М., Київський університет імені Бориса Грінченка, Неведомська Є.О., Київський університет імені Бориса Грінченка).....389*

ODDÍL 8. MARKETING

- §8.1 РОЛЬ ІНТЕРНЕТ - МАРКЕТИНГУ В ПРОСУВАННІ ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ (Онопрієнко В.П., Сумський національний аграрний університет, Онопрієнко І.М., Сумський національний аграрний університет).....400*

ODDÍL 9. MEZINÁRODNÍ EKONOMIE

- §9.1 FOREIGN POTENTIAL AS A COMPONENT OF THE DEVELOPMENT POTENTIAL OF THE NATIONAL ECONOMY: CONTENT, MODERN MULTIFORMISM, CAPABILITIES AND RESULTS (Zhmurenko V., Ukrainian State University of Science and Technology).....411*

MODERNÍ ASPEKTY VĚDY

Svazek XLIII mezinárodní kolektivní monografie

§9.2 ВІДНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ЯК КЛЮЧОВИЙ ВЕКТОР ВІДБУДОВИ ЕКОНОМІКИ: ДОСВІД ТУРЕЧЧИНИ (Хаустова В.Є., Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України, Жукова І.В., Видавнича група «Наукові перспективи», Трушкіна Н.В., Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України).....428

ODDÍL 10. NÁRODNÍ BEZPEČNOST

§10.1 НАПРЯМИ ДВОСТОРОННЬОЇ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ ТА РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА В УМОВАХ ТРИВАЮЧОЇ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ (Каракуркчі Г.В., Національний університет оборони України, Козинець І.П., Національний університет оборони України).....440

ODDÍL 11. PRÁVNÍ VĚDY

§11.1 ЯВИЩЕ ПРАВОВОЇ БАЙДУЖОСТІ У СУСПІЛЬНОМУ ПРОСТОРІ: СПЕЦИФІЧНІ СФЕРИ ПРОЯВУ З ПОЗИЦІЇ ДЕРЖАВОТВОРЧОГО ПАТРІОТИЗМУ НАЦІЇ (Карпінський Б.А., Львівський національний університет імені Івана Франка, Карпінська О.Б., кандидат юридичних наук, адвокат, Львівський національний університет імені Івана Франка).....452

ODDÍL 12. SOCIÁLNÍ FILOZOFIE

§12.1 ІНСТИТУТ АДВОКАТУРИ В СИСТЕМІ РЕГУЛЯТОРІВ СУЧАСНОГО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА (Лаврівський В.В., Запорізький національний університет).....483

ODDÍL 13. KULTURA A UMĚNÍ

§13.1 CREATIVE ACTIVITY OF VIKTOR SHPORTKO IN THE CONTEXT OF UKRAINIAN POPULAR MUSIC (Shportko O., Kyiv University of Culture).....494

ODDÍL 14. LÉKAŘSKÉ VĚDY

§14.1 ДЗЕРКАЛЬНА ТЕРАПІЯ У ФІЗИЧНІЙ РЕАБІЛІТАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ ВІЙСЬКОВИХ ПІСЛЯ АМПУТАЦІЇ КІНЦІВКИ (Усенко С.М., Київський університет імені Бориса Грінченка, Неведомська Є.О., Київський університет імені Бориса Грінченка).....511

Список використаних джерел:

1. Габа Д. Ю. Особливості творчого методу в оповіданнях Джона Апдайка. *Вісник науково-методичних досліджень*. 2018. №3 (27). С. 34–38.
2. Джон Апдайк – ЛІТЕРАТУРА АНГЛОМОВНИХ КРАЇН. *Новітня історія зарубіжної літератури*. URL: https://zarlit.com/info/history_novitna/18.html (дата звернення 17.04.2023).
3. Ель Тахраві Б. Б., Манакін В. М. Особливості перекладу реалій. *Вісник студентського наукового товариства*. 2020. №12. С. 232-236
4. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства. Видання 3-тє. *Видавничий центр «Академія»*. Київ. 2014. 368 с. URL: <https://academia-ps.com.ua/product/120> (дата звернення: 17.04.2023).
5. Наталія Абабілова, Ірина Усаченко Реалія як об'єкт досліджень вітчизняних та зарубіжних перекладознавців. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка. Сер. Мовознавство*. 2017. Вип. 2(28). С. 4-9
6. Удовіченко Г. М. Генеза становлення поняття «реалія» у сучасному перекладознавстві. *Інтелект. Особистість. Цивілізація*. Вип. 12. 2016. С. 52-64
7. Lesia M. Kotsiuk, Oleksii A. Pelypenko, Olha O. Pelypenko Realia in the Beehive by Camilo Jose Cela and its translations. *Studia Linguistica*. 2022. Vol. 20. С. 57-70.
8. Maciej Jaskot, Yurii Ganoshenko. Culturemes and non-equivalent lexis in dictionaries. *Cognitive Studies Études cognitives*. Warsaw. 2015. P. 115-124. URL: <https://doi.org/10.11649/cs.2015.009>
9. Апдайк Дж. Кентавр. Ферма: романи Джон Апдайк / пер. з англ. М. Габлевич; передм. Т. Денисова; іл. худож. Г. Палатнікова. К. : Дніпро, 1988. 447 с.
10. Updike J. *The Centaur*. London: Penguin Books LTD, 1966. 310 p.

§7.8 СЕРЕДОВИЩНА МОДЕЛЬ ОРГАНІЗАЦІЇ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ШОСТОГО РОКУ ЖИТТЯ ЯК УМОВА ЕФЕКТИВНОГО ФОРМУВАННЯ ЇХ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ (Пономаренко Т.О., Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, Кузіна О.Т., Київський столичний університет імені Бориса Грінченка)

Вступ. Актуальність проблеми формування пізнавальної активності у дітей шостого року життя обумовлена тим, що пізнавальна активність є основою засвоєння дитиною культурного досвіду людства, її успішної адаптації до сучасного соціуму, набування життєвої компетентності, життєздатності, обов'язковою умовою формування самостійності, ініціативності, творчості, що, в свою чергу, сприяє її гармонійному розвитку.

На сучасному етапі становлення вітчизняної дошкільної освіти підвищуються вимоги до її якості. Позиція дитини, як активного суб'єкта освітнього процесу, актуалізація її пізнавальної активності є одним з найбільш визначальних чинників якості освіти дітей дошкільного віку. Зважаючи на це, проблема формування пізнавальної активності є однією з найбільш актуальних проблем в сучасній дошкільній освіті.

Результати вивчення різних аспектів проблеми пізнавальної активності людини відображено в низці досліджень таких учених як Г. Костюк, О. Савченко та інших. Окреслено концептуальні ідеї розвитку пізнавальної активності в дітей дошкільного віку (О. Кононко, В. Котирло, С. Ладивір, Т. Ткачук та інші). Розроблено теоретичні положення про структуру пізнавальної активності (О. Брежнєва, В. Котирло, С. Ладивір, Т. Ткачук та інші). Досліджено особливості пізнавального розвитку дітей шостого року життя (Л. Козак, Н. Іваненко та інші). Визначено ефективні форми та методи формування пізнавальної діяльності (Л. Артемова, Г. Беленька, А. Богущ,

MODERNÍ ASPEKTY VĚDY

Svazek XLIII mezinárodní kolektivní monografie

К. Волинець, Н. Гавриш, Н. Грама, Н. Голота, Л. Мацко та інші). Разом з тим, проблема формування пізнавальної активності в дітей дошкільного віку є настільки багатогранною, що актуальність її дослідження з часом не втрачається, є незаперечною, відповідає замовленню держави й сучасного соціуму.

Виклад основного матеріалу. Для обґрунтування педагогічних умов ефективного формування пізнавальної активності в дітей шостого року життя ми ґрунтувались на тому, що умова – це сукупність явищ зовнішнього та внутрішнього середовища, що впливає на розвиток певних процесів; до того ж це явище опосередковується активністю особистості, групою певних людей тощо.

Також враховувалось положення щодо необхідності визначення й упровадження ряду педагогічних умов з метою успішного досягнення конкретних цілей освітнього процесу, до того ж ефективність процесу й результату освіти визначається не однією умовою, а їх системою [1; 2].

Педагогічні умови ефективного становлення пізнавальної активності дітей шостого року життя в нашому дослідженні обґрунтовано на підставі мети, завдань дослідження, його теоретико-методичних засад, результатів констатувального етапу експерименту. Відповідно з-поміж основних педагогічних умов результативного становлення пізнавальної активності визначено упровадження середовищної моделі організації життєдіяльності дітей шостого року життя в умовах закладу дошкільної освіти.

Визначення означеної вище педагогічної умови ефективного формування досліджуваної якості зумовлюється її актуальністю. Система освіти на початку XXI-го століття в Україні зазнає кардинального реформування. Модернізаційні процеси спричинюють суттєві зміни в дошкільній освіті. Визначається необхідність інноваційного підходу до

організації, змістового наповнення й реалізації освіти дітей дошкільного віку. Відповідно постає завдання створення оптимальних умов для розвитку творчої, життєво компетентної дитини, здатної реалізувати свій потенціал у сучасному соціумі. Тож виникає необхідність відійти від занятійної, як основної, загально прийнятної моделі освіти дітей дошкільного віку, до середовищної моделі організації їх життєдіяльності в закладі дошкільної освіти. Це створює умови для ефективної реалізації основної мети, означеної в Державному стандарті дошкільної освіти (2021) [8], – збереження самоцінності дошкільного дитинства, визначення особливостей та вимог до рівня розвиненості, освіченості та вихованості дитини шостого року життя, забезпечення наступності між дошкільною та початковою освітою.

Середовищну модель організації життєдіяльності дітей в умовах закладу дошкільної освіти визначають (Н. Гавриш, О. Ліннік) [4] як ситуаційну, оскільки кожна конкретна ситуація буття підказує педагогові її освітні можливості. У кожній життєвій ситуації щось викликає живий інтерес, спрямовує дітей на вибір виду діяльності, забезпечуючи їхнє активне включення в процес спілкування, пошуку, практичних дій. Водночас її також справедливо визначають як середовищну, адже йдеться про особливу організацію розвивального середовища, у якому діти знаходять собі справу до душі. Педагоги індивідуально чи з малими підгрупами дітей об'єднуються для виконання певного задуму. Вихователь також за необхідності збирає всіх дітей, пропонуючи їм колективну справу чи заняття.

У жорстко регламентованому освітньому процесі, коли діями дитини постійно керують, вона не має вільного часу для спостереження за тими дрібничками, з яких і складається природне й суспільне життя, для відкриття нової інформації та осмислення того, з чим зіткнулася. Дитина, що не має права на вибір (а привчається лише діяти за вказівками, підкорятися чужим

MODERNÍ ASPEKTY VĚDY

Svazek XLIII mezinárodní kolektivní monografie

планам, не осмысленим, не сприйнятим нею самою), дитина, яка не припускається помилок і свідомо не виправляє їх, не може бути самостійною, активною, відповідальною, свободоспроможною. Тож упровадження середовищної моделі організації життєдіяльності дітей є необхідним, актуальним в умовах сучасної освіти дітей, зокрема й у формуванні пізнавальної активності дітей шостого року життя.

Задля глибокого осмислення сутності середовищної моделі, виявлення її пріоритетних властивостей, зважаємо на міркування вчених (Н. Гавриш, О. Ліннік) [4] про традиційну навчальну модель в умовах закладу дошкільної освіти як таку, що характеризується організацією змістів освіти за принципом окремих розділів освітніх програм для дітей дошкільного віку (за сферами пізнання або за видами діяльності), кожен з яких має свою логіку побудови. Такий зміст тісно пов'язаний з певною позицією дорослого – учительською: ініціатива й напрямок діяльності належить цілком дорослому. Модель розрахована на жорстке програмування освітнього середовища у вигляді «збірки» занять і розгортання освітніх змістів протягом року за логікою певного розділу освітньої програми. За традиційної моделі освітній процес розгортається в дисциплінарній, навчально-урочній формі. Предметне середовище обслуговує заняття-урок. Відповідність мети, завдань, змісту заняття, предметного середовища, педагогічна позиція вихователя спрямовані на мотивацію активності дитини, зумовлену змістом заняття. Усі незаплановані види активності, ініціативності, творчості дітей не підтримуються й часто ігноруються дорослим.

Для більш чіткого усвідомлення відмінності традиційної моделі організації життєдіяльності дітей від бажаної середовищної, ми вивчили й проаналізували співвідношення у трьох блоках (Н. Гавриш) [3]: навчання дітей за зразком; спільна діяльність дітей та вихователя; самостійна

діяльність дітей, що є визначальними для організації їх життєдіяльності щодня.

До навчання за зразком належать усі ситуації домінування вихователя: виявляє ініціативу, проголошує, інформує, керує діями дітей, організуючи їхню діяльність. На жаль, часто для освітнього процесу закладу дошкільної освіти характерним є переважання ситуацій саме першого блоку. Це означає, що шансів для особистісного самовизначення дитини в різних видах її активності, зокрема пізнавальної, а значить і для її особистісного зростання, набуття нею дошкільної зрілості, в обмаль.

У ситуаціях другого блоку «спільна діяльність» (спільна гра, комунікація, дослідна діяльність, праця тощо) часто дорослий також намагається домінувати. А між тим відомо, що дитина найкраще розвивається в тій діяльності, де вона займає активну позицію, а не є лише слухачем або виконавцем. Найбільш повно і якісно вона засвоює той досвід, якого прагнула, до якого відчуває інтерес, а не той, який запланований вихователем для засвоєння.

Щодо третього блоку, ми переконані, що в освітньому процесі дітей шостого року життя обов'язково треба планувати самостійну діяльність. Протягом самостійної, ініційованої самою дитиною діяльності, що відбувається без допомоги й впливу дорослого, вона виявляє інтерес до того, чим займається, докладає власних зусиль, щоб реалізувати задумане. Домінувати має ігрова діяльність, як провідна в дошкільному віці, так звана вільна гра. Проте й іншим видам самостійної дитячої діяльності слід знайти відповідне місце й час у розкладі дня, оскільки саме в такий спосіб дитина виявляє справжній рівень сформованості засвоєного раніше досвіду. Тільки в умовах указанного виду діяльності можна досягти основної мети – виховати дітей самостійними, активними, свobodоспроможними, життєздатними.

MODERNÍ ASPEKTY VĚDY

Svazek XLIII mezinárodní kolektivní monografie

Таким чином, не викликає сумніву, що в освітньому процесі закладів дошкільної освіти необхідно гармонійно поєднувати такі освітні блоки як самостійна діяльність дітей шостого року життя, спільна діяльність дітей з вихователем, навчальна (занятійна) діяльність дітей в межах Державного стандарту дошкільної освіти (2021) [8]. При цьому пріоритетними є перші два освітні блоки.

Важливо усвідомлювати (Н. Гавриш) [4], що діти у своїй самостійній діяльності не можуть обійтися без дорослого в міру їх невеликого життєвого досвіду й обмежених можливостей. Тож роль вихователів, які супроводжують самостійну, вільну діяльність дітей, не повинна послаблюватися. Їхня позиція просто дещо змінюється: вихователі не надають інформацію в готовому вигляді, а спонукають дітей до самостійної пізнавальної пошукової діяльності; не вправляються у різних уміннях, демонструючи їх дітям для відтворення, а надають змогу їм практикуватися й набувати досвід шляхом пошуку потрібного рішення; не вирішують самі, а надають змогу дітям самостійно робити вибір і приймати рішення в межах наданої їм свободи. Тільки за умови такого співвідношення трьох означених блоків у педагогів з'являється можливість розвивати рефлексивні вміння, спостерігаючи за дітьми, аналізувати побачене, обережно корегувати дії дітей в конкретних ситуаціях тощо.

При цьому заняття, як форма освітньої взаємодії вихователя з дітьми, спосіб організованої вихователем, цілеспрямованої пізнавальної діяльності дітей, не втрачає свого значення, а набуває сучасних властивостей, що відповідають гуманістичним ідеям. Мова йде тільки про скорочення кількості загальногрупових занять і переведення їх здебільшого у формат індивідуальної або підгрупової взаємодії вихователів з дітьми.

Зрозуміло, що зміна традиційної занятійної моделі освіти на середовищну потребує зміни планування освітніх завдань. Тож вихователям необхідно планувати програмні завдання на тиждень і враховувати змістові блоки програми (за галузями знань або основними напрямками освітньої роботи) та блоки організації життєдіяльності дітей протягом кожного дня. Завдання необхідно зорієнтовувати на зміст результатів освіти, а отже, формувати їх так, щоб унаочнити реальні досягнення дитини за певним напрямом освітньої діяльності.

В умовах середовищної моделі організації життєдіяльності дітей вихователь має створювати, наповнювати, застосовувати освітнє середовище закладу дошкільної освіти.

На думку О. Рейпольської [9], більшість науковців сутність освітнього середовища розуміють як складне поліфункційне, багатоаспектне явище і визначають його як сукупність різноманітних (психолого-педагогічних, організаційних, матеріально-технічних, санітарно-гігієнічних, дидактико-методичних тощо) умов комплексного застосування людських та всіх інших ресурсів задля реалізації освітніх цілей. Проблема створення розвивального середовища та організації освітньої діяльності в його межах пов'язана з тим, що переважна більшість педагогів-практиків, на жаль, зводить поняття «освітнє середовище» до предметно-просторової організації меблів, обладнання, дидактичних засобів у приміщенні групи дітей певного раннього та дошкільного віку, ігноруючи інші аспекти цього феномену (зокрема, можливості особистісного самовизначення дитини в різних видах активності попри нав'язування їй діяльності, організованої за ініціативою педагога). Протягом останніх років науковці розробили теоретико-методологічні засади створення освітнього середовища в закладі дошкільної освіти, орієнтованого на особистісний розвиток дитини.

MODERNÍ ASPEKTY VĚDY

Svazek XLIII mezinárodní kolektivní monografie

Так, Н. Гавриш, О. Ліннік [4] зазначають, що освітнє середовище є активним суб'єктом довкілля, носієм певних інформаційних і культурних смислів, що впливають на дитину, яка діє в цих умовах, і, в свою чергу, не може не чинити зворотного впливу на саме середовище.

У складній структурі освітнього середовища виокремлюють такі компоненти: предметно-просторовий, суб'єктний, психолого-методичний. Основу освітнього середовища в закладі дошкільної освіти складає предметно-просторовий компонент, який зумовлює зміст дошкільної освіти та потенційні напрями розвитку дітей.

У контексті нашого дослідження важливим є положення про те, що особистісний розвиток дитини забезпечується ефективною взаємодією суб'єктів освітнього середовища, кожний із яких змістовно й діяльнісно насичує його педагогічними ідеями, концепціями, що реалізуються через освітні програми, педагогічні технології, сукупність форм, методів, засобів розвитку, навчання та виховання дітей дошкільного віку.

О. Низковська [7] характеризує освітнє середовище як сукупність умов, впливів, способів навчання, виховання, розвитку особистості; як цілий світ взаємопов'язаних предметів, явищ, людей, які постійно оточують дитину, обумовлюючи її становлення. Н. Гавриш, О. Ліннік [4] вбачають в освітньому середовищі динамічну систему умов, що утворює контекст для діяльності дитини як суб'єкта і впливає на формування культурних цінностей та смислів.

Зміст поняття «розвивальне освітнє середовище» деякі науковці розуміють як: систему умов і впливів, що сприяє активному вихованню, навчанню, розвитку дитини, формуванню її здатності до самостійної діяльності, вміння пристосовуватися до змін (І. Карабаєва, К. Крутій, О. Савченко); сферу особистісного зростання, простір життєдіяльності

людини, здатний забезпечити цілеспрямований розвиток особистості (О. Писарчук, В. Шулдик, А. Цимбалару).

У розумінні К. Крутії [6] розвивальне освітнє середовище – це спеціально змодельовані умови, що забезпечують різноманітні варіанти вибору шляху розвитку і дорослішання особистості. Створення освітнього розвивального середовища дозволяє дитині усвідомити власні можливості, виявляти ініціативу, активність, всебічно себе реалізувати.

О. Костянтинова [5], О. Харитонович [5] вдаються до обґрунтування й активного використання в наукових дослідженнях поняття «розвивальне освітнє середовище для дітей дошкільного віку» – простір, у якому дитині забезпечуються різні можливості, створюються максимальні умови для розвитку, виховання, освіти та саморозвитку. На переконання науковців, інтеграція психофізіологічних, естетичних, санітарно-гігієнічних, педагогічних, предметних, міжособистісних, соціокультурних та інших умов є основою такого простору, що позитивно впливатиме на фізичне і психічне здоров'я дітей, спонукатиме їх до різних видів діяльності, визначатиме їх результативність, підвищуватиме розумову, фізичну працездатність, різні види активності, зокрема пізнавальної. Дослідники зазначають, що в такому середовищі має панувати атмосфера комфорту, позитивних емоцій, що сприяє ефективному вихованню, розвитку, соціальній адаптації дитини.

Щодо визначення змісту понять «освітнє середовище», «розвивальне освітнє середовище» у нашому дослідженні ми дотримуємося авторських наукових позицій, проаналізованих вище.

У межах реалізації досліджуваної педагогічної умови успішного формування пізнавальної активності дітей в експериментально-педагогічній діяльності ми намагалися гармонійно поєднувати такі освітні блоки як самостійна діяльність дітей, спільна діяльність дітей з вихователями,

MODERNÍ ASPEKTY VĚDY

Svazek XLIII mezinárodní kolektivní monografie

навчальна (занятійна) діяльність дітей у межах Державного стандарту дошкільної освіти (2021) [8]. Пріоритетними визнавали перші два освітні блоки.

Відповідно визначених завдань експериментального дослідження ми ініціювали створення гнучких, педагогічно доцільних розвивальних освітніх середовищ в експериментальних групах закладів дошкільної освіти. В основу було покладено педагогічні принципи, а саме: вікової відповідності, розвивальної спрямованості, вдосконалення та розширення, різноманітної діяльності, функціональності, культуровідповідності, співтворчості, динамічності та доцільності, комфортності, естетичності, безпечності, активності тощо.

Особлива увага в закладах дошкільної освіти приділялась моделюванню й використанню предметно-ігрового середовища, де діти проводили найбільше часу, а вихователі могли застосовувати різноманітні методи, прийоми, форми організації пізнавальної активності дітей у спеціально сконструйованих осередках.

У розробці та вдосконаленні різних осередків, розміщених у групових кімнатах, ми враховували обмеженість площі приміщення при їх оптимальному розташуванні, зокрема це стосувалося тих, у межах яких найефективніше здійснювалося формування пізнавальної активності: природничо-екологічного; сенсорно-пізнавального, логіко-математичного, дослідницького; ігрової діяльності; мистецько-творчого; мовленнєвого, художньо-мовленнєвого; предметно-практичного, технологічного.

Задля формування пізнавальної активності в дітей дещо більша увага приділялася наповненості природничо-екологічного осередку. До прикладу, у взаємодії з батьками вихованців у деяких експериментальних групах було придбано тваринок, рибок для акваріумів.

У процесі спільної діяльності вихователів із дітьми (висування ідей, вирізання, розмальовування, наклеювання тощо) були створені, оновлені календарі природи, що надавало можливість відмічати зміни у природному докільлі. Під час прогулянок, екскурсій збиралися природні матеріали для поповнення гербаріїв. Осередки поповнювались експонатами природи, виробами дітей з природного матеріалу тощо.

У декількох експериментальних групах було створено лепбук «Пізнавальні мандри нашої групи» (з можливістю змін), де прикріплювалися світлини з різноманітних, недалеко від приміщення закладу дошкільної освіти екскурсій у природне середовище. Світлини систематично змінювалися, попередні було розміщено в альбомі «Історичні згадки».

В осередках знаходили місце глобус та мапи ландшафтів різних місцевостей України, зоряного неба, Сонячної системи. Поповнювалося, оновлювалося обладнання для праці та догляду за живими мешканцями в природничому осередку (граблі, лопатки, лійки, відерця та ганчірки тощо).

Особливу увагу на формувальному етапі експерименту приділяли облаштуванню освітнього середовища засобами медіа. Так, систематично поповнювалися мовленнєвий, художньо-мовленнєвий осередки. Дитяча література в осередку була представлена як на постійній основі (зміна певних книжок здійснювалася раз на пів року), так і змінювалася за умови певної втрати до неї інтересу дітей. До постійних літературних джерел ми відносили наукову дитячу літературу (енциклопедії, книги про Всесвіт тощо), альбоми, архіви газет і журналів для дітей, буклети книжкових ярмарків, форумів, які паралельно розміщувалися в батьківському куточку.

Екземпляри художньої літератури змінювалися відповідно до тем, присвячених окремим авторам, пам'ятним датам, темам тижнів освітньої діяльності тощо. У деяких закладах дошкільної освіти було доповнено

MODERNÍ ASPEKTY VĚDY

Svazek XLIII mezinárodní kolektivní monografie

бібліотечки книгами з 3D-зображеннями (Augmented Reality, AR; доповнена реальність).

Складовими мовленнєвих, художньо-мовленнєвих осередків також були ілюстрації до літературних творів, портрети українських і зарубіжних письменників, фотоальбоми тощо. Було створено «бібліотечний відділ»: якщо дитині сподобалася якась книжка, її можна було взяти додому на вихідні дні. Вихователь допомагав записувати виданий примірник до читацької книги. У межах означених осередків запропоновано альбом «Зробимо сучасну книгу», де було схарактеризовано й проілюстровано поетапне створення електронної книги. В осередках дитина могла скористатися спеціальними шапочками для сцен-мініатюр.

Приділялася увага наповненню й сенсорно-пізнавального, логіко-математичного, дослідницького осередків: різноманітні колбочки, пробірки, ємності, дитячий мікроскоп, фільтри та допоміжні матеріали. Діти разом із вихователем проводили експериментально-дослідну діяльність: у процесі дослідів із водою, піском, вітром, повітрям діти вивчали їх вплив на життєдіяльність, життєздатність людей, тварин, розвиток рослин. Було зроблено спеціальний альбом із фотокартками фрагментів дослідних процесів, що в подальшому може служити унаочненням для роздумів та складання текстів про взаємозв'язки та взаємозалежності об'єктів природи.

Протягом формувального експерименту ми впевнилися, що спроектована і втілена в реальність середовищна модель організації життєдіяльності дітей в експериментальних групах закладів дошкільної освіти, характеризується високим емоційним потенціалом і є продуктивною для формування пізнавальної активності. Безбар'єрність, доступність усіх компонентів середовища створювала психологічний комфорт: діти відчували позитивні емоції, радість від результатів взаємодії з компонентами

середовища та задоволення від процесу пізнання; забезпечувала індивідуальну емоційну виразність кожного вихованця. Створена нами середовищна модель була покликана підтримувати позитивні емоції усіх учасників освітнього процесу, зацікавленість, задоволення від перебування у ньому, адже це є показниками емоційного компоненту пізнавальної активності.

Висновки. Таким чином, розкрито актуальність проблеми формування пізнавальної активності у дітей шостого року життя. Окреслено теоретико-методичні засади досліджуваної проблеми. Визначено й схарактеризовано одну з умов ефективності формування пізнавальної активності в дітей шостого року життя – упровадження середовищної моделі організації життєдіяльності дітей шостого року життя в умовах закладу дошкільної освіти. Висвітлено особливості формування пізнавальної активності в межах означеної педагогічної умови. На основі якісного й кількісного аналізу результатів контрольного етапу експерименту доведено ефективність формування пізнавальної активності в дітей шостого року життя у межах досліджуваної педагогічної умови. Подальших наукових розвідок потребує вивчення особливостей формування досліджуваної якості в просторі реалізації інших педагогічних умов, визначених у дослідженні.

Список використаних джерел:

1. Буздуган О. А., Єгорова Г. М. Педагогічні умови виховання пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку у процесі ознайомлення з оточуючою дійсністю. *Дошкільна освіта у вимірі сучасності* : педагогічний альманах. Одеса : Бондаренко М. О., 2019. С. 11–16.
2. Виховуємо базові якості особистості старшого дошкільника в умовах ДНЗ : метод. посіб. / заг. ред. Н. Гавриш. Харків : Мадрид, 2015. 220 с.

MODERNÍ ASPEKTY VĚDY

Svazek XLIII mezinárodní kolektivní monografie

3. Гавриш Н. Середовищна модель – панацея? Ламаємо стереотипи. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2019. № 5. С. 4–10.
4. Гавриш Н., Ліннік О. Організувати, але не обмежувати. Управління розвитком дітей в освітньому середовищі дитсадка. *Дошкільне виховання*. 2013. № 1. С. 8–13.
5. Костянтинова О., Харитонович О. Розвивальне середовище групових приміщень: структура і зміст. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2013. № 11. С. 41.
6. Крутій К. Л. Освітній простір дошкільного навчального закладу : монографія. Запоріжжя : ЛПІС ЛТД, 2009. 307 с.
7. Низковська О. Як створити інноваційне розвивальне предметне середовище. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2019. № 8. С. 20–26.
8. Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) нова редакція : наказ МОН № 33 від 12.01.2021 р. URL: <https://ezavdnz.mcfra.gov.ua/book?bid=37876> (дата звернення: 03.05.2024).
9. Рейпольська О. Д., Гавриш Н. В., Канішевська Л. В. Концепція виховання дітей та молоді в цифровому просторі / НАПН України. 2021. 52 с.